

Verlies aan welvaart en veiligheid leidt tot populisme

Burgers willen nieuw leiderschap

Door Martin Bobeldijk, Turnaround Communicatie

De westerse wereld is in rep en roer. Instabiliteit, populisme, onrust en onvrede heeft in veel landen toegeslagen. “Dit moet een internationale oorzaak hebben”, is de conclusie van Rob de Wijk, directeur The Hague Centre for Strategic Studies. Tijdens het SVDC-seminar ‘De Nieuwe Revolutionaire Golf’ legt hij uit waarom burgers zich van hun leiders afkeren. En voor welke uitdagingen die leiders staan. “De winnaar is degene die zich het best aanpast aan de nieuwe situatie.”

Het huidige ‘tijdsgewricht’ is volgens De Wijk goed vergelijkbaar met 1848. In het Verenigd Koninkrijk vindt de industriële revolutie plaats, die al snel overslaat naar Europa en Amerika. Er ontstaan nieuwe klassen van rijken en extreem rijken. De verpaupering slaat toe, het boerenbedrijf wordt weggevaagd en mensen trekken naar de grote stad. Deze revolutie heeft impact op de sociale omstandigheden van heel veel mensen, wat leidt tot opstanden in tientallen landen. Ook de Arabische opstanden in 2010 komen voort uit sociale onrust. Door de opkomst van China stijgen de grondstof- en energieprijzen. Slechte weerscondities doen wereldwijd oogsten mislukken. De voedselprijzen exploderen. Arabische regimes komen onder druk te staan, omdat hun bevolking het dagelijks eten niet meer kunnen betalen. Zij verliezen hun legitimiteit, waardoor opstanden ontstaan. “Bij alle revolutionaire golven in de geschiedenis zie je een aantal overeenkomsten”, legt De Wijk uit. “Het is een reactie op aantasting van de levensstandaard, mondialisering en nationale veranderingen. Vaak broeit een nieuwe revolutionaire golf eerst een poos, voordat het tot uitbarsting komt. Je kunt het dus aan zien komen.”

Nieuwe revolutionaire golf

De Wijk constateert dat er een nieuwe revolutionaire golf broeit. “De wereldorde is aan het veranderen. Dat is uniek. Bleven de veranderingen voorheen beperkt tot de eigen ‘westerse familie’, nu komen andere landen op, waardoor de spelregels veranderen. Westerse landen boeten aan macht in en hebben daardoor geen grip op de gebeurtenissen. Combineer dat met de financiële crisis, een herleving van de Koude Oorlog, digitalisering, Internet of Things, robotisering en het verlies van veertig tot vijftig procent van de huidige banen. En het resultaat is een aardige cocktail van spanningen.” De Wijk waarschuwt de nieuwe revolutionaire golf niet te onderschatten, want het kan snel gaan. Nog geen honderd jaar terug was het Verenigd Koninkrijk de machtigste staat op aarde. Nu stappen ze uit de EU. De Verenigde Staten zijn sinds kort – zo’n vijftig jaar – het machtigste land. En nu staat China klaar om die positie over te nemen.

Opkomst populisme

“De onrust en het onveilige gevoel bij de Westerse bevolking zullen niet weggaan. De gebeurtenissen blijven elkaar opvolgen.” China probeert grip te krijgen op de Zuid-Chinese zee. Rusland breidt zijn invloedssfeer uit. Deze en andere opkomende landen vegen het internationaal recht en internationale instituties rücksichtsloos van tafel. Zij zetten hybride oorlogsvoering in om westerse landen het leven zuur te maken. Autocratische leiders zijn hiertoe in staat, omdat zij al het beleid in zich verenigen. Westerse landen hebben hierop geen antwoord, omdat democratieën anders zijn ingericht en democratische leiders niet het beleid naar hun eigen hand kunnen zetten. “Als gevolg daarvan wordt het sociale contract verbroken tussen ‘de leider en het volk’. In het kort gezegd houdt dat contract in: ‘ik zorg voor veiligheid en welvaart, jullie komen niet in opstand en gedogen mij’. Als de leider niet meer kan leveren, neemt het volk het over. In onze democratie komt dat tot uiting in het extreem stemmen. Trump heeft daardoor de verkiezingen in Amerika kunnen winnen. Het populisme komt op

doordat de bevolking onder de huidige leiders een verlies aan welvaart en veiligheid ervaart.”

Leiderschap met visie

Populistische partijen beloven de Nederlandse welvaart en bevolking te beschermen. “Een logische reactie op de internationale ontwikkelingen, maar het werkt niet. Nationalisme en protectionisme versterken de internationale ontwikkelingen juist. Kijk naar Azië, waar landen inmiddels een vrije handelszone vormen en elkaar militair opzoeken, in reactie op het protectionisme van het Westen. Dat levert hen veel geld en invloed op in de wereld. China zal de wereld gaan leiden en de spelregels gaan bepalen. Dus ook populistische partijen zullen uiteindelijk niet kunnen leveren wat ze beloven. Met als gevolg dat opnieuw een ‘sociaal contract’ wordt verbroken.” Burgers hebben behoefte aan nieuw leiderschap, volgens De Wijk. De huidige leiders zijn technocratische fixers. Per probleem kijken ze hoe ze ermee omgaan en met wie ze een verbond sluiten. Maar ze kunnen niet aangeven wat hun visie is en hoe ze hun burgers door de turbulentie heen willen brengen. De Wijk: “Je kunt van alles vinden van populistische partijen, maar ze hebben wel een visie. Daarom zullen de nieuwe leiders van de westerse wereld een visie moeten ontwikkelen en moeten uitleggen hoe hervormingen daarin passen. Ook zullen nationale en internationale, westerse, belangen moeten worden gedefinieerd en dient te worden uitgelegd hoe men die gaat beschermen. Het gevoel van veiligheid en identiteit zal onder burgers vergroot moeten worden. Tot slot zullen leiders het leiderschap opnieuw moeten uitvinden. Ze zullen moeten experimenteren, bijvoorbeeld met een basisinkomen om de sociale cohesie in een land te behouden. Een nieuwe politiek met visie is nodig. Degene die dat het beste doet en zich daarbij aanpast aan de nieuwe wereldorde, is de winnaar.”

Verandering van denken

Hans Siepel, communicatiedeskundige, stelt dat het einde van een tijdperk nadert. Het begon volgens hem mooi met verlichtingsidealen en vooruitgangsfilosofen. Ratio, technologie en wetenschap zou de mensheid de hemel op aarde bezorgen. “Inmiddels wordt duidelijk dat we een systeemwereld hebben gecreëerd die de vijand is van de mensheid. Humanistische idealen als vrijheid, gelijkheid en broederschap zijn geschiedenis als gevolg van wetenschap en techniek. Dat lijkt somber maar er is perspectief.” Volgens wetenschapper Eric Verlinde bestaat er onder wetenschappers twijfel over de oerknal en de vraag of onze wereld alleen maar bestaat uit materie. Siepel stelt dat de wereld niet alleen bestaat uit stof, maar ook uit geest. Doet zich een crisis voor in onze werkelijkheid, dan heeft dat een oorsprong in de geestelijke wereld. Om grip op de crisis te krijgen, is het daarom zaak verder te kijken dan het verschijnsel zelf. “De Verlichting heeft ons geleerd dat we alleen hersenen zijn, meer niet. De hermetische wijsheid leert dat er ook een geestelijke wereld bestaat. Deze goddelijke werkelijkheid heeft invloed op onze fysieke werkelijkheid. We zien een crisis om ons heen, omdat we onze wereld hebben gebouwd op materialisme en systeemwaarden. Een verandering van denken is nodig. De mens moet gaan denken vanuit een moreel besef en vanuit waarden, zoals liefde en vergeving. Durven we op God te vertrouwen en de wereld opnieuw in te richten?”

Economisch denken voorbij

Groen van Prinsterer, grondlegger van de protestants-christelijke politiek in Nederland, waarschuwde in 1848 voor het machts- en welvaartsdenken. Dit zou volgens hem vergaande consequenties voor de wereld hebben. “Het is duidelijk dat we als westerse samenlevingen inderdaad iets zijn kwijtgeraakt”, zegt Jack de Vries, strateeg bij Hill+Knowlton Strategies. “Het economisch denken heeft idealen, normen en waarden zwaar overvleugeld. Nieuwe politieke leiders moeten verder kijken dan de economie en hun idealen bij elkaar brengen. De neiging bestaat bij formatieonderhandelingen om gelijk over oplossingen te praten. Maar wat is nu eigenlijk het probleem? Dat moet eerst duidelijk zijn, voordat vanuit een gedeelde visie gewerkt kan worden aan oplossingen. Nieuw leiderschap betekent koers bepalen, uitleggen waarom je die richting inslaat en welke afwegingen je onderweg moet maken.”